

Pre-advies beekdallandschap van nieuw deskundigenteam

Met de verbreding van het OBN is er een nieuwe deskundigenteam opgericht: beekdallandschap. Dit team heeft het afgelopen jaar een preadvies opgesteld waarin ze stand van zaken van de beschikbare kennis over en ervaringen met het herstel van beken en beekdallandschappen beschrijft. Daarnaast staat er in het advies welke kennisvragen zijn opgelost en welke kennisvragen met prioriteit moeten worden opgelost en waar de deskundigen verwachten dat er kansen knelpunten liggen bij tot herstel van beekdalen.

Beekherstelprojecten, zo meent het deskundigenteam, blijven vaak beperkt tot locaties of kleine trajecten van een beek en worden uitgevoerd binnen het bestek van één of enkele jaren. Het stroomgebied komt meestal niet aan bod en van een uitgewerkte lange-termijnvisie is vaak geen sprake. Dat is uiteraard jammer want ecologische processen strekken zich over het gehele stroomgebied uit en spelen vaak over lange tijd. Structureel herstel van de beek en het beekdal, inclusief de bijbehorende levensgemeenschappen, heeft een veel langere tijd nodig. Zeker voor de waterhuishouding, immers van grote invloed op het functioneren van beekdalen, is een integrale en langetermijnvisie nodig op het herstel van een beekdallandschap. Daarom is het preadvies beekdallandschap gericht op de sleutelfactoren die van belang zijn voor herstel van 'complete' beekdalsystemen. Ook gaat het advies over de vraag in hoeverre verstoring van zulke processen omkeerbaar is. Grote vraag is namelijk of alle veranderingen in het verleden nog omkeerbaar zijn, gegeven de sterk

gewijzigde context waarbinnen natuurherstel momenteel plaatsvindt.

Kaderrichtlijn Water

Het rapport behandelt overigens niet alleen de ecologische en technische vragen. Ook het beleid komt uitgebreid aan bod. Volgens het deskundigenteam biedt het waterbeleid met de trits 'vasthouden, bergen en afvoeren' zowel kansen als bedreigingen voor natuurherstel. In de praktijk namelijk leiden de

beekherstelprojecten nauwelijks tot structuurrijke stroombeddingen en hebben de projecten nauwelijks relatie hebben met herstel van verdroogde terrestrische natuur. De invoering van de Kaderrichtlijn Water lijkt niet te leiden tot verbetering van de waterkwaliteit van beken en grondwater. Het EHS-beleid zorgt voor veel en deels ook grootschalige natuurontwikkeling maar vaak zijn hydrologisch belangrijke lage delen en intrekgebieden van beekdalen niet begrensd. De natuurdoelen van de overheid en implementatie van Natura 2000 zorgen voor grote herstelopgave waarvoor in en rond beekdalen veel maatregelen in de waterhuishouding en vermindering van de nutriëntenbelasting op grond- en oppervlaktewater nodig zijn.

Het advies eindigt met een aantal kennisvragen die het deskundigenteam de komende jaren graag beantwoord ziet worden. Zo is op het gebied van de waterhuishouding nog niet genoeg bekend over de manier waarop natuurlijke afvoer-, overstromings- en inundatieregimes kunnen worden hersteld en welke hydrologische en ecologische effecten klimaatsverandering heeft.

Welke dier- en plantensoorten?

Ook is er volgens het deskundigenteam nog niet genoeg bekend over hoe natuurlijke beekdalen er uit zien voor wat betreft de afvoerpatronen en hebben we nog niet genoeg in de vingers hoe de processen in beekdalen kwalitatief en kwantitatief goed zijn te beschrijven. Want pas dan is ook pas goed te zien wat er in een beekdal moet gebeuren om dit weer zo compleet mogelijk te herstellen. En dan natuurlijk de praktische vragen over het herstel: Hoe kan met inrichting, herstelmaatregelen en beheer van beekdalen de verwevenheid tussen het aquatische en terrestrische componenten worden hersteld en voor welke dier- en plantensoorten zijn beekdalen belangrijk en welke eisen stellen die soorten?

colofon

De Nieuwsbrief OBN is een uitgave van de directie Kennis van het Ministerie van LNV. Een pdf-versie van deze nieuwsbrief is op te vragen bij a.m.p.de.wee@minlnv.nl.

Redactie & fotografie
Geert van Duinhoven

Redactie-adres
Directie Kennis
Postbus 482, 6710 BL Ede
t 0318 822 500

Vormgeving
Jelle de Gruyter
Grafisch Atelier Wageningen

Druk
Senefelder Misset, Doetinchem

Nieuwe handleiding EGM

Dit najaar verschijnt er weer een nieuwe handleiding EGM. In deze handleiding staat hoe een subsidie aangevraagd kan worden en natuurlijk ook waarvoor wel en waarvoor niet. Ook staat er in de handleiding welke maatregelen er alleen onder supervisie van een deskundigenteam uitgevoerd kunnen worden (EGM) en welke maatregelen beheerders zelf kunnen uitvoeren als ze daarvoor een goed onderbouwd plan hebben (regulier).

De nieuwe handleiding geeft overigens duidelijker richtlijnen in een aantal waar vaak discussie ontstond over de status van bepaalde maatregelen. De nieuwe handleiding is nodig omdat een aantal maatregelen een nieuwe status krijgt en omdat er soms discussie was over de status van bepaalde maatregelen. Die onduidelijkheden moeten nu zijn opgelost.

Voormalige landbouwgronden

Ook in de procedures en de subsidiecriteria verandert er het een en ander. Belangrijkste verandering is dat het mogelijk wordt om subsidie aan te vragen voor een EGM-project op voormalige landbouwgronden. Het komt nog als eens voor dat beheerders een gebied willen aanpakken en daarbij graag een stukje landbouwgrond willen meenemen. Ofwel omdat het een enclave is of wel omdat het een mooie afronding is van een natuurgebied. Omdat EGM niet is bedoeld voor voormalige landbouwgronden, – dan zou EGM immers een soort inrichtings-subsidie worden, – was dat nooit toegestaan. Maar omdat het vaak wel erg praktisch is om dat soort kleinere stukken mee te nemen in een EGM-project, mag subsidie wor-

den aangevraagd voor EGM-project op voormalige landbouwgronden met een maximum van 5 ha.

Vooronderzoek

Een andere wijziging heeft ook te maken met voormalige landbouwgronden. Voorheen werd nog wel eens subsidie aangevraagd voor vooronderzoek op landbouwgronden. Omdat er soms wel erg grote stukken landbouwgrond in onderzoek werd genomen, niet redelijk meer in relatie tot het project, is er vanaf nu een toetsing nodig van vooronderzoek op voormalige landbouwgronden. De adviescommissie EGM zal voortaan beoordelen of het vooronderzoek op voormalige landbouwgronden in alle redelijkheid past in het uit te voeren EGM project.

Bosopslag

In de nieuwe handleiding is een maximum gesteld aan het verwijderen van bosopslag als voorbereiding op bepaalde EGM-maatregelen. Het kwam nog wel eens voor dat er subsidie werd aangevraagd en gekregen voor het verwijderen van zoveel bosopslag dat het er bijna op leek dat dit vaak discussie opleverde met natuurbeheerders. Daarom is de nieuwe regel dat het verwijderen van bosopslag als voorbereiding op plaggen, chopperen en maaien nog steeds mogelijk is, maar tot een maximum van 10% van de projectkosten. Het verwijderen van bos als hydrologische herstelmaatregel blijft mogelijk, wel dient dit zeer duidelijk in de planonderbouwing te worden aangegeven.

De nieuwe handleiding EGM is te bekijken en te downloaden op www.natuurkwaliteit.nl

Onderzoeksvragen over het laagveen- en zeekleilandschap

Het deskundigenteam laagveen- en zeekleilandschap heeft een preadvies geschreven waarin zij aangeeft welke kennis er ontbreekt voor een effectief beleid en beheer. Het advies is opgesteld nadat het OBN verbreed is en het nu voortaan ook gaat over soortenbeleid, inrichting en Natura2000. In het advies geeft het deskundigenteam vier belangrijk thema's aan waarover zij graag meer onderzoek zou laten uitvoeren. Het preadvies is daarmee tegelijkertijd een onderzoeksprogramma voor de komende 5-10 jaar.

Ten eerste zijn er nog vragen rondom natuurontwikkeling op voormalige landbouwgronden van het laagveen en zeeklei-gebied: Hoe zorg je er voor dat natuurgebieden aaneengesloten raken en hoe ga je de eutrofiëring tegen? Er zijn in het verleden weliswaar veel maatregelen ontwikkeld om de belasting en beschikbaarheid van nutriënten omlaag te brengen (maaien, grazen, plaggen, doorspoelen etc.) maar niet van alle maatregelen zijn de exacte consequenties bekend zijn. Ook is het van belang om meer te weten te komen over dispersie en vestiging van doelsoorten. Wat is de minimale grootte van bronpopulaties en hoe kunnen we het beste herintroductieprojecten uitvoeren, rekening houdend met onder andere de genetische afkomst en variatie van de te introduceren individuen. Ten tweede is er nog onvoldoende bekend over de effecten van peilfluctuaties. Voor de kieming en vestiging van oeverplanten is het noodzakelijk dat in het voorjaar en in de zomer de oevers droogvallen. Maar in het laagveen- en zeekleilandschap is de hydrologische cyclus momenteel voor een belangrijk deel aan banden gelegd door het strakke peilbeheer. Het volledig herstellen van de seizoensmatige en meerjarige dynamiek zal op de meeste plaatsen niet mogelijk zijn. En dus kan ook de successie geen natuurlijk verloop meer hebben. De vraag is dan dus hoe onder dit soort omstandigheden met kunstmatige ingrepen

de verlanding en de instandhouding of het opnieuw laten ontwikkelen van trilvenen zij te realiseren. Een derde probleem heeft te maken met de voedselrijkheid van plassen en meren. Veel plassen en meren in zowel laagveen- als zeekleigebieden zijn vaak erg troebel. Fosfaat is een van de oorzaken hiervan maar niet de enige. Ook de diverse relaties

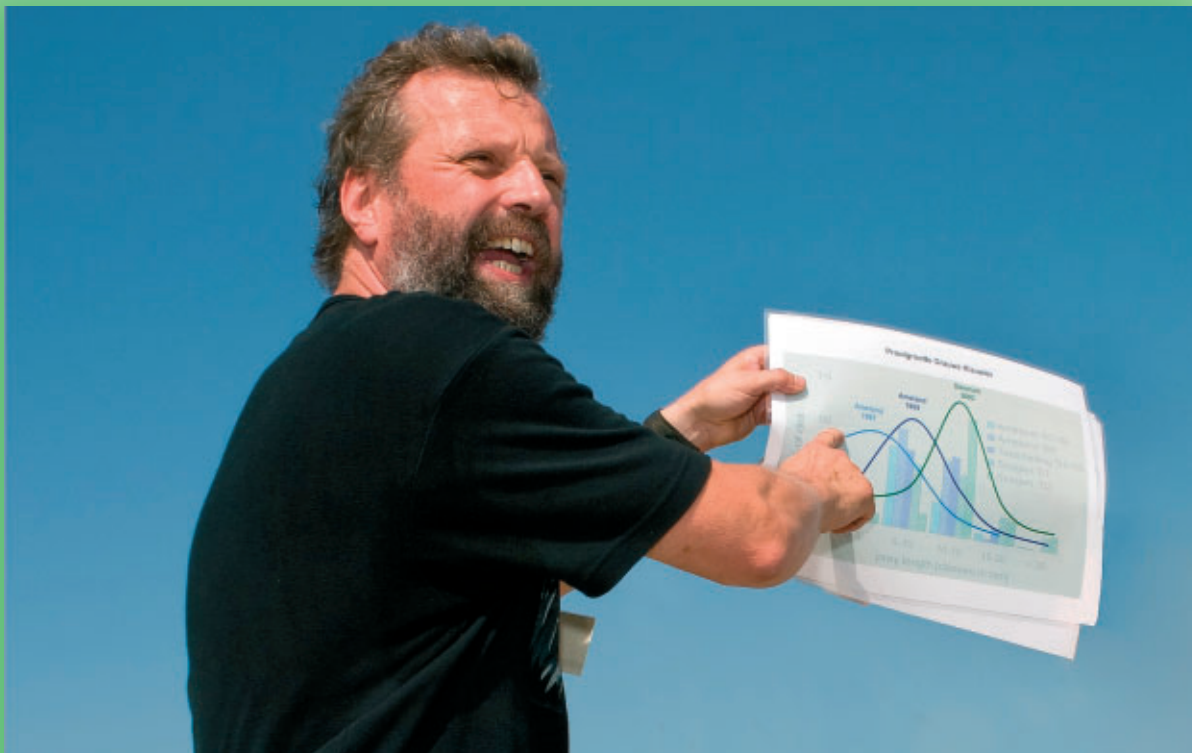
bijvoorbeeld een groot deel van de detritivore vispopulatie wordt weggevangen. Hierbij worden echter dezelfde problemen ondervonden (duurzaamheid vaak beperkt) als bij het baggeren.

Tenslotte speelt in toenemende mate het verschijnsel op van verzilting, ook in natuurgebieden. De vraag is nu alleen of dat er is. Aan de ene kant zijn hogere chloride- (en sulfaat-) concentraties een bedreiging voor de bestaande natuurwaarden, aan de andere kant bieden specifieke biogeochemische condities gekoppeld aan de invloed van zout of brak water kansen voor de verspreiding van specifieke, waardevolle plant- en diersoorten. Het is

tussen plankton, waterplankton en vissen spelen een rol. Hoe die processen op elkaar ingrijpen is nog onvoldoende bekend. Want hoewel baggeren soms een positief effect heeft op de waterkwaliteit, is het succes soms slechts van korte duur of treedt het zelfs helemaal niet op. Een andere maatregel die vaak succesvol wordt toegepast is Actief Biologisch Beheer (ABB), waarbij

vooralnog niet duidelijk hoe groot die verbrakking mag zijn, hoeveel fluctuatie wenselijk is en wat het na te streven zoutgehalte is om bepaalde brakwater-gebonden levensgemeenschappen een kans te geven.

Hans Esselink 1954-2008

Met verbijstering hebben we kennisgenomen van het plotseling overlijden van Hans Esselink op 30 augustus. Zijn dood heeft een schok teweeggebracht in de vele organisaties waar hij bij betrokken was en bij de vele mensen waarmee hij relaties onderhield.

Hans was onderdeel van vele werelden. Een daarvan was het kennisnetwerk OBN. Het kennisnetwerk OBN bestaat uit mensen vanuit de wetenschap, het terreinbeheer en het beleid. Dit netwerk heeft de opdracht om effectgerichte maatregelen tegen verzuring, verdroging en vermessing te ontwikkelen met als doel planten, dieren en hun levensgemeenschappen duurzaam een plek te geven. Deze opdracht deed een beroep op Hans' zijn drijfveren en kwaliteiten. Binnen dit netwerk vond Hans collega's die net als hij gedreven natuurbeschermer waren. Hij ontmoette hier mensen vanuit de wetenschap en mensen vanuit de praktijk. Maar allemaal werkend vanuit dezelfde liefde voor de natuur.

Niet alleen het bij elkaar brengen van mensen uit verschillende vakgebieden was een van zijn verdiensten. Hij was een systeemdenker, niet gebonden aan hokjes en afgebakende vakgebieden. Hij was grensverleggend door het verbinden van en door zijn overzicht over de verschillende vakgebieden. Daarin was hij eigennuttig, soms controversieel maar altijd gedreven. Met die eigenschap en zijn pro-actieve manier van opereren was hij in alle hoeken en gaten van het netwerk te vinden. Dankzij zijn inspanning is fauna een wezenlijk onderdeel geworden van herstel-

maatregelen in natuurgebieden. Er wordt nu in het beheer veel meer rekening gehouden met insecten, niet alleen vanwege hun betekenis voor de soortenrijkdom, maar zeker ook vanwege hun belang in het voedselweb als prooi voor veel bedreigde vogelsoorten. Dit kreeg hij alleen voor elkaar door de werelden van onderzoek en beheer bij elkaar te brengen. Hans kon als een van de weinigen denken en handelen in en van abstracte concepten tot maatregelen in het veld. Hij kon beheerders aanspreken omdat hun wereld kende. De basis daarvoor was niet alleen zijn veldkennis van planten en dieren, maar ook het vaardig kunnen hanteren van de kettingzaag .... mét liefde voor de natuur. Als kennisnetwerk zijn we hem dan ook erg dankbaar voor de functie die hij had als bruggenbouwer tussen onderzoek en beheer, tussen de verschillende onderzoekers en tussen de verschillende vakgebieden.

Een Engelse collega gaf treffend een karakterisering van Hans:

*De wereld is een droevige, grauwe plek geworden
Wanneer er stilte was, bracht hij de lach
In de dagelijkse grijsheid, bracht hij het enthousiasme
In de doffe berusting, bracht hij de uitdaging
Als we dorstig waren, gaf hij een rondje.*

Al deze kwaliteiten heeft hij met kleur en enthousiasme ingezet voor ons netwerk en voor de natuur. We zijn hem daarvoor veel dank verschuldigd.

*Namens het kennisnetwerk OBN,
Ella de Hullu*

